

21 Νοεμβρίου 2017

Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ 20.11.2017 : 11:44

Η ιδεολογία στρέβλωσε τη διδασκαλία Οικονομικών

ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

Ο ρόλος της τεχνολογίας στην ανάπτυξη αποτελεί αντικείμενο μελέτης από τις καταβολές των σύγχρονων οικονομικών, λέει στην «Κ» ο Ρίτσαρντ Νέλσον, θεμελιωτής των Εξελικτικών Οικονομικών.

Ετικέτες:

Ο Ρίτσαρντ Νέλσον κατέχει μια ιδιαίτερη θέση στην ιστορία των οικονομικών. Το βιβλίο που συνέγραψε το 1982 με τον Σίντνεϊ Γουίντερ, «An Evolutionary Theory of Economic Change», θεμελίωσε τα Εξελικτικά Οικονομικά, μια προσέγγιση στο αντικείμενο η οποία ανατρέπει κεντρικές πτυχές της ορθόδοξης νεοκλασικής θεωρίας. Το βιβλίο διαβάστηκε ευρύτατα (είναι από τα έργα με τις περισσότερες παραπομπές στην ιστορία της οικονομικής επιστήμης) και η επιρροή του υπήρξε καθοριστική στους κλάδους των Σπουδών Καινοτομίας και της Οργανωσιακής Θεωρίας, ενώ χρησιμοποιείται ευρύτατα και στα μεταπτυχιακά Διοίκησης Επιχειρήσεων.

Τα Εξελικτικά Οικονομικά, ωστόσο, είναι απόντα από τα τμήματα Οικονομικών των πανεπιστημίων – κάτι το οποίο προβληματίζει τον Ρίτσαρντ Νέλσον, επίτιμο καθηγητή στο Πανεπιστήμιο Columbia, και έχει αφήσει μια πικρή επίγευση σε μια σπουδαία σταδιοδρομία. Η συνάντησή μας λαμβάνει χώρα στην ταράτσα του President Hotel, με την Αθήνα και τον Σαρωνικό στο βάθος να λούζονται στο γλυκό φως του δειλινού. Έχει έλθει στην Αθήνα για να συμμετάσχει στο συνέδριο Globelics, που διοργάνωσε το Εργαστήριο Βιομηχανικής και Ενεργειακής Οικονομίας (ΕΒΕΟ) του ΕΜΠ στον «Δημόκριτο» στα μέσα Οκτωβρίου.

Είναι η μέρα αφού έχει ανακοινωθεί η βράβευση του Ρίτσαρντ Θέιλερ, ενός κορυφαίου εκπροσώπου των Συμπεριφορικών Οικονομικών, με το φετινό Νομπέλ Οικονομικών. Τα Συμπεριφορικά Οικονομικά χρησιμοποιούν ευρήματα της ψυχολογίας για να εξανθρωπίσουν το ορθόδοξο νεοκλασικό μοντέλο της οικονομικής συμπεριφοράς, που συνίσταται στην εγωιστική, ορθολογική μεγιστοποίηση του οφέλους. Γιατί, διερωτάται ο κ. Νέλσον, με γνήσια απορία, έχουν καταφέρει τα Συμπεριφορικά Οικονομικά, «που είναι πολύ ριζοσπαστικά», να γίνουν αποδεκτά ως μέρος του κυριάρχου ρεύματος, ενώ τα Εξελικτικά Οικονομικά έχουν μείνει στο περιθώριο;

Η προσέγγισή του αμφισβητεί δύο βασικά αξιώματα των ορθόδοξων νεοκλασικών οικονομικών: την ιδέα του τέλειου ανταγωνισμού, όπου οι εταιρείες δέχονται παθητικά την τιμή στην οποία πωλούν τα προϊόντα τους, και την ιδέα της μεγιστοποίησης του οφέλους ως της πάγιας συμπεριφοράς του homo economicus. «Το 1956, όταν ολοκλήρωσα το διδακτορικό μου, τα οικονομικά ήταν ένας πολύ πιο ανοικτός, ευέλικτος κλάδος», θυμάται. «Ο Γουίντερ κι εγώ δεν θεωρούσαμε ότι κάναμε κάτι ιδιαίτερα ριζοσπαστικό. Πολλοί οικονομολόγοι και κοινωνικοί επιστήμονες, παλαιότεροι από εμάς, υιοθετούσαν κι αυτοί έμμεσα την εξελικτική προσέγγιση – αναγνώριζαν ότι η οικονομία είναι κάτι που διαρκώς αλλάζει, ποτέ δεν είναι στατική». Οι δύο συγγραφείς κατέληξαν στην κοινή τους θεωρία από διαφορετικές οδούς, εξιστορεί ο κ. Νέλσον. Ο Γουίντερ ενδιαφερόταν για τη θεωρία της επιχείρησης και πώς πραγματικά λειτουργεί σε συνθήκες ανταγωνισμού. Ο ίδιος εστίαζε περισσότερο στην οικονομική ανάπτυξη και τη σχέση της με την τεχνολογική εξέλιξη.

Η τεχνολογία

Ο ρόλος της τεχνολογίας στην ανάπτυξη, σημειώνει, αποτελεί αντικείμενο μελέτης από τις καταβολές των σύγχρονων οικονομικών. «Διαβάστε το πρώτο κεφάλαιο του Ανταμ Σμιθ [σ.σ.: στον «Πλούτο των εθνών»], για την κατασκευή καρφισών». Κι ο Μαρξ, παρατηρώ, θεωρούσε τις παραγωγικές δυνάμεις κινήτριο δύναμη της οικονομικής προόδου. «Σωστά! Και στο μάθημα Μικροοικονομικής Θεωρίας που παρακολούθησα στο Yale διαβάζαμε Σούμπετερ [σ.σ.: τον πατέρα της έννοιας της δημιουργικής καταστροφής, που έθετε την καινοτόμο επιχείρηση στο επίκεντρο της ερμηνείας του πώς αναπτύσσεται μια οικονομία]. Όσο περισσότερο το μελετούσα, τόσο πιο ξεκάθαρο μου φαινόταν ότι πρόκειται κυριολεκτικά για μια εξελικτική διαδικασία – ότι υπάρχει μια διαδικασία επιλογής [σ.σ.: selection, με τη δαρβινική έννοια], αυτό είναι το πραγματικό νόημα της “δημιουργικής καταστροφής”».

Τα νεοκλασικά οικονομικά, εξηγεί ο Ρίτσαρντ Νέλσον, άρχισαν να εστιάζουν στην ιδέα της μεγιστοποίησης και στη στατική κατάσταση ισορροπίας από τη δεκαετία του 1930 και μετά. «Τα κείμενα αυτά μάλιστα ήταν κατανοητά ευρέως ως πολύ αφηρημένες αλληγορίες, όχι ως το βασικό σώμα της οικονομικής θεωρίας – ούτε ως περιγραφή του πραγματικού κόσμου. Όταν εμείς γράψαμε το βιβλίο μας όμως, η αφηρημένη αυτή προσέγγιση είχε καθιερωθεί στη διδασκαλία της οικονομικής θεωρίας. Και υπήρχε ήδη τότε μια σημαντική διαφορά μεταξύ των οικονομολόγων που ασχολούνταν κυρίως με τη θεωρία και εκείνων –τουλάχιστον των πιο ταλαντούχων εξ αυτών– που ασχολούνταν με τη διαμόρφωση πολιτικής. Οι τελευταίοι, όταν καταπιάνονταν με ζητήματα της πραγματικής οικονομίας, ως επί το πλείστον έβαζαν τη θεωρία στην άκρη».

Αυτό έκανε και ο ίδιος, λέει, ως μέλος του Συμβουλίου Οικονομικών Εμπειρογνομώνων του προέδρου Κένεντι – ίσως του πιο λαμπρού στην ιστορία του θεσμού, με τρεις μελλοντικούς νομπελίστες στις τάξεις του (τον Κένεθ Αροου, τον Ρόμπερτ Σόλοου και τον Τζέιμς Τόμπιν). «Είχαμε συνεργαστεί στενά με τον Κεν Αροου για θέματα επιστήμης και τεχνολογίας και πώς επηρεάζει την οικονομική ανάπτυξη – κάτι με το οποίο ασχολήθηκα πολύ στην ακαδημαϊκή μου σταδιοδρομία στη συνέχεια», θυμάται.

Ο κ. Νέλσον θεωρεί ότι η ιδεολογία παίζει κρίσιμο ρόλο στην επικράτηση της σύγχρονης εκδοχής των νεοκλασικών οικονομικών, η οποία τόσο λίγη σχέση έχει με την οικονομική πραγματικότητα: «Πολλοί από τους συναδέλφους μου δεν τα πιστεύουν αυτά ως μια περιγραφική θεωρία του πώς λειτουργεί ο κόσμος. Αλλά τα πιστεύουν ως κανονιστική θεωρία του πώς θα έπρεπε να λειτουργεί. Θεωρούν ότι οι αγορές είναι ο τρόπος του Θεού για την οργάνωση της οικονομίας και ότι η παρέκκλιση από τις αγορές είναι σχεδόν ιεροσυλία».

Η αλλαγή στη χορήγηση στεγαστικών δανείων οδήγησε στο κραχ

Η συζήτηση στρέφεται στις συνέπειες της ιδεολογικής επικράτησης των φονταμενταλιστών των αγορών. Θεωρεί ότι είναι από τους βασικούς λόγους για τη διεύρυνση της ανισότητας και την ευρεία δυσαρέσκεια που παρατηρείται στις μέρες μας στις δυτικές κοινωνίες;

«Εμπλέκονται πολλοί παράγοντες. Ενας κρίσιμος στις Ηνωμένες Πολιτείες, από τα μέσα της δεκαετίας του '60 και μετά, είναι η φθίνουσα πορεία των συνδικάτων», λέει. Ζωτικής σημασίας, προσθέτει, είναι και η αύξηση της επιρροής των μεγάλων οικονομικών συμφερόντων στην πολιτική διαδικασία.

Τις τελευταίες δεκαετίες, παρατηρεί, «βλέπουμε την υποχώρηση των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων – ξενοδοχείων, εστιατορίων, εργοστασίων– που ολοένα και περισσότερο ανήκουν σε μεγάλους ομίλους. Οι επιχειρήσεις αυτές, ως αποτέλεσμα, διοικούνται πλέον από απόσταση, από τα κεντρικά του ομίλου. Και τα στελέχη στα κεντρικά, που δεν ξέρουν τις τοπικές ιδιαιτερότητες κάθε επιχείρησης και κάθε αγοράς, κοιτάζουν μόνον αριθμούς – με κυριότερο αυτόν της τιμής της μετοχής».

Αναπτύσσοντας τη σκέψη του, ο κ. Νέλσον επικαλείται μελέτη για την αμερικανική αγορά στεγαστικής πίστης που παρουσίασαν σε ομότεχούς τους στο American Economic Association ο Γουίντερ με τον πρώην φοιτητή του και νυν καθηγητή Επιχειρηματικότητας και Καινοτομίας στο London Business School Μιχάλη Ιακωβίδη. «Κάποτε, όταν ζητούσες στεγαστικό δάνειο, πήγαινες στο τοπικό σου τραπεζικό υποκατάστημα και ο υπάλληλος, αν δεν σε ήξερε προσωπικά, ήξερε τη γειτονιά και μπορούσε να αποκτήσει μια καλή εικόνα για το αν το δάνειο έπρεπε να δοθεί», λέει ο καθηγητής του Columbia, περιγράφοντας την κεντρική ιδέα της εργασίας.

«Πριν από 35-40 χρόνια όμως, οι τράπεζες αποφάσισαν να μεταβιβάσουν αυτήν την αρμοδιότητα σε ανεξάρτητες εταιρείες, που δεν ήξεραν τίποτα για τη γειτονιά και τον δανειολήπτη. Μετά ξεκίνησε και η διαδικασία τιτλοποίησης των δανείων, που μεταβίβασε το ρίσκο σε άλλες εταιρείες, και οδηγηθήκαμε στην τρέλα», λέει, αναφερόμενος στο όργιο υπερδανεισμού και τη διάχυση σε όλο το χρηματοπιστωτικό σύστημα που κατέληξε στο κραχ του 2008.

«Αν κοιτάξει κανείς μισό αιώνα πριν, η μυθολογία της κινητικότητας δεν ήταν απλώς μύθος – ήταν πραγματικότητα σε μη αμελητέο βαθμό. Σήμερα ο βαθμός της κινητικότητας έχει μειωθεί πάρα πολύ», τονίζει. Αυτόν τον καιρό, ξαναδιαβάζει σημαντικά έργα της πρώιμης μεταπολεμικής περιόδου (Αντονι Κρόσλαντ, Γκούναρ Μίρνταλ, Ντάνιελ Μπελ). «Είναι εντυπωσιακή η αισιοδοξία που αποπνέουν όλα αυτά τα έργα ότι οι δυτικές χώρες έχουν ξεφύγει από τα στενά όρια της πολιτικής οικονομίας του τέλους του 19ου και των αρχών του 20ού αιώνα και ότι έχουν πλέον τα εφόδια να αποτρέψουν την υψηλή ανεργία, να κάνουν αναδιανομή και να χρηματοδοτήσουν το κράτος πρόνοιας μέσω της προοδευτικής φορολογίας, να εξημερώσουν τις μεγάλες επιχειρήσεις. Ακόμα και ο Ρίτσαρντ Νίξον έλεγε ότι “είμαστε πλέον όλοι κείνσιανοί”. Κανείς δεν περίμενε τον Ρέιγκαν και τη Θάτσερ».

Η οργή των λευκών

Ο Ρίτσαρντ Νέλσον υπηρέτησε στον Λευκό Οίκο στο τέλος μιας εποχής –πριν από τις δολοφονίες των αδελφών Κένεντι και το Ουότεργκεϊτ– κατά την οποία οι περισσότεροι Αμερικανοί ακόμα πίστευαν στην κυβέρνηση τους. Πώς βλέπει την Ουάσιγκτον του Τραμπ – της πόλωσης, των σκανδάλων, των συγκρούσεων συμφερόντων και του σκεπτικισμού απέναντι στην πολιτική τάξη;

«Ο τόνος είναι σίγουρα πολύ διαφορετικός», απαντά. Θεωρεί ότι η εκλογή Τραμπ είναι πάνω από όλα φυλετικό φαινόμενο. «Η λευκή πλειοψηφία, από την εποχή του Τζόνσον και μετά, νιώθει απειλημένη από την ενίσχυση των Αφροαμερικανών και των ισπανόφωνων. Οι Ρεπουμπλικανοί, ήδη από την εποχή του Νίξον, εκμεταλλεύθηκαν με επιτυχία την οργή του “ρατσιστικού Νότου” για τη διάβρωση της πολιτικής και πολιτισμικής τους πρωτοκαθεδρίας – αλλά με συγκαλυμμένο τρόπο. Ο Τραμπ ήταν διατεθειμένος να εκφράσει ανοικτά αυτήν την οργή των λευκών, που αποτελούν ακόμα την πλειοψηφία».

ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΕΣ ΕΙΔΗΣΕΙΣ

«...Πέθαιναν γυμνοί στη Νιο οι πρεζάκιδες», Του Αιμίλιου Χαρμηή

(<http://www.kathimerini.gr/935089/article/politismos/vivlio/prezainari-gymnoi-sth-nio-oi-prezakhdes>)

Ηλίας Ηλιού, μέτρο και ευπρέπεια, του Αλέξη Παπαχελά

(<http://www.kathimerini.gr/935055/article/politismos/hliou-metro-kai-eyprepeia>)

Μαύρη Τρίτη στην τουρκική οικονομία, Νίκος Στέλιος

(<http://www.kathimerini.gr/935584/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/mayrh-trith-sthn-toyrkikh-oikonomia>)

Νέα χαλάρωση των capital controls, Της Ευγενίας Τζώρτζη

(<http://www.kathimerini.gr/934627/article/oikonomia/elliniki-oikonomia/nea-xalarwsh-twn-capital-controls>)

Gastronomic Diff: Greece vs Italy

(<http://www.kathimerini.gr/934662/article/politismos/elliniki-diff-greece-vs-italy>)

Κατάργηση 8ώρου εισηγούνται σύμβουλοι της Αγκελα Μέρκελ

(<http://www.kathimerini.gr/934608/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/katarghsh-8wroy-eishgoyntai-symvoyloi-ths-agkela-merkel>)

Engageya (<http://www.engageya.com>)

Δεν τυπώνω. Πι?οστατε?ω το πε?ιβάλλον.